

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОНТРОЛІНГУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Розглянуто теоретичні засади контролінгу в системі управління підприємством, які є основою в прийнятті управлінських рішень щодо реалізації цілей підприємства

Постановка проблеми. Динамічність макроекономічної ситуації, загострення внутрішньої конкуренції в сучасних умовах господарювання вимагають посилення інформаційної підтримки менеджменту.

Виникла необхідність у оновленні методів управління, які б дозволяли інформувати керівництво не тільки про поточні результати діяльності підприємства, але й прогнозувати його розвиток при зміні внутрішніх і зовнішніх умов господарювання. Ефективність менеджменту визначається якістю інформаційного забезпечення, що передбачає істотні зміни в ньому. Ці зміни можна в повній мірі визначити як необхідність організації контролінгу в управлінні мікроекономікою.

Стан вивчення проблеми. Дослідження можливостей функціонування контролінгу в системі прийняття управлінських рішень знайшли своє відображення у роботах вітчизняних і закордонних дослідників, таких як: Ю.П. Аніскін, І.В. Бакум, М.Ф. Базась, А.П. Градов, Н.Г. Данілочкіна, Е. Майєр, С.М. Петренко, Г.В. Уварова. Разом з тим, залишається

недостатньо дослідженим питання щодо визначення сутності інформаційного потенціалу контролінгу в системі управління підприємством.

Метою статті є визначення сутності інформаційного потенціалу контролінгу, його ролі й значення в системі управління підприємством.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Для досягнення поставленої мети, автором були проаналізовані публікації таких дослідників як Д.З. Пиріг, Г.М. Строков, Н.Н. Косінова, І.В. Яркова, В.В. Шличков, С.М. Куліш [15-18].

Викладення основного матеріалу дослідження. Розкриття історичних аспектів становлення і розвитку контролінгу покладене в основу вивчення сутності понять, термінів і явищ, що широко застосовується на заході, з метою їх адаптації до вітчизняної системи управління. Розглянемо різні точки зору вчених-дослідників з приводу визначення поняття "контролінг" (табл. 1).

Таблиця 1. Визначення поняття "контролінг" різними вченими-дослідниками

Джерело відомостей	Суть визначення
1. Майєр Е. Контролінг як система мислення й управління. – М.: Фінанси й статистика, 1993. – С. 9,88.	Контролінг – концепція управління підприємством, що забезпечує його довгострокове існування. Контролінг – система забезпечення виживаності підприємства в короткостроковому в довгостроковому аспектах, відповідно оптимізація прибутку й збереження відносин підприємства з навколишніми його сферами [8, с. 9].
2. Стратегія й тактика антикризового управління фірмою Заг. ред. Градова А.П. Санкт-Петербург Спеціальна література, 1996. – С. 217.	Контролінг – концепція ефективного управління підприємством, що забезпечує його довгострокове існування на ринку [13, с. 217].
3. Анташов В. А., Уварова Г. В. Економічний радник менеджера Мінськ Фінанси, облік, аудит, 1996. – С. 93.	Контролінг – концепція менеджерів підприємства, орієнтована на його довгострокове й ефективне функціонування в мінливих умовах господарювання [2, с. 93].
4. Контролінг як інструмент управління підприємством Заг. ред. Данілочкіної Н.Г.-М. ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – С. 6.	Контролінг – це вид економічної роботи на підприємстві, функціонально відокремлений і спрямований на реалізацію коментуючої функції управління для прийняття оперативних і стратегічних рішень [6, с. 6].
5. Петренко С.М. Контролінг. – Донецьк: ДонГУЕТ, 2003. – С. 21, 27	Система контролінгу - синтез елементів обліку, аналізу, контролю, планування, при реалізації яких забезпечується створення різних варіантів здійснення оперативного й стратегічного управління цілями й результатами діяльності підприємства [10, с. 21].
6. Давидович І.Є. Контролінг. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – С. 17	Контролінг – система дослідження траєкторії стратегічного розвитку підприємства на підставі певної мети підприємства, відстеження тенденцій розвитку господарських процесів, явищ і результатів на основі планування, обліку, аналізу й контролю економічних показників, що забезпечує інформацією прийняття управлінських рішень [5, с. 17].
7. Базась М.Ф. Теоретико – методологічні засади внутрішньогосподарського (управлінського) обліку та контролінгу. – К.: МАУП, 2007. – С. 113	Контролінг – концепція сучасного управління підприємством, що інтегрує, координує й сприяє діяльності відділів підприємства спрямованої на ефективне, довгострокове функціонування підприємства й досягнення поставлених цілей [3, с. 113].
8. Аніскін Ю.П. Планування і контролінг – М.: Омега-Л, 2005. – С. 234	Контролінг – концепція, спрямована на управління майбутнім відповідно до поставлених позначок і завданнями для досягнення довгострокового й ефективного функціонування підприємства [1, с. 234].

Дані, наведені у таблиці 1 свідчать про те, що більша переважність вчених розглядають контролінг як концепцію управління підприємством, систему, що дозволяє інтегрувати й координувати діяльність відділів підприємства й ефективно управляти цілями, стратегією підприємства. Однак, для того щоб ефективно управляти процесом досягнення цілей і реалізації стратегії підприємства, система контролінгу повинна мати значний обсяг інформації про внутрішню й зовнішню ситуацію господарювання. Звідси, інформаційний аспект в системі контролінгу займає домінуюче місце та забезпечує швидку адаптацію підприємства до умов, які мають тенденцію змінюватися, тим самим, формуючи методичну підтримку процесам планування, обліку, аналізу й контролю.

Виходячи з вищезазначеного, метою контролінгу є забезпечення стабільного функціонування й розвитку підприємства в динамічних умовах зовнішнього й внутрішнього середовища господарювання. Завданням контролінгу є забезпечення процесу управління

підприємством необхідним інформаційним та методичним забезпеченням з урахуванням впливу внутрішніх і зовнішніх факторів.

Слід зазначити, що система управління підприємством це кібернетичне поняття, що припускає сукупність взаємодіючих між собою об'єкта управління й керуючої системи за принципом зворотного зв'язка. Така взаємодія являє собою цілий механізм, що включає в себе: передачу інформації, регулювання й здійснення управління.

Встановлення рівня відповідності або не відповідності показників діяльності підприємства цілям управління, а також забезпечення стабільного функціонування й розвитку підприємства в динамічних умовах зовнішнього й внутрішнього середовища господарювання, можливо тільки завдяки принципу зворотного зв'язку.

Оскільки контролінг являє собою систему регулювання цілей і стратегій підприємства, можна стверджувати, що саме контролінг, за допомогою принципу зворотного зв'язку забезпечує здійснення регулюючої функції управління підприємством.

Отже, контролінг є інформаційно – регулюючою системою менеджменту, до складу якої входить методична й інструментальна база, математико-аналітичний апарат моделювання й прогнозування для підтримки функцій менеджменту, оцінки ситуації й прийняття управлінських рішень, а також системою підтримки прийняття рішень, орієнтованої на сукупність можливостей підприємства й здатної адаптувати структуру системи управління підприємством до умов, що змінюються.

Таким чином, контролінг інтегрує інформаційну систему менеджменту й систему підтримки прийняття рішень, і виводить систему управління підприємством на новий якісний рівень функціонування й розвитку. Виходячи з вищезазначеного, буде справедливим ствердження, що система контролінгу має певний інформаційний потенціал, що дозволяє ефективно управляти підприємством у ринкових (нестабільних, кризових) умовах господарювання. Тому далі мова буде йти про інформаційний потенціал контролінга від якого залежить ефективність управління підприємством.

Розглянемо поняття інформаційного потенціалу данні вітчизняними й закордонними дослідниками.

Так Брітченко І.Г. розглядає інформаційний потенціал як єдність організаційних, технічних і інформаційних можливостей, які сприяють підготовці й прийняттю управлінських рішень і впливають на розвиток виробництва через збори, зберігання, обробку інформаційних ресурсів [4, с. 10].

Райкін Е.С. представляє інформаційний потенціал як єдність ресурсів і можливостей підприємства в реалізації діяльності в інформаційній сфері. Інформаційний потенціал характеризується інструментарієм, ресурсами й діями персоналу [11, с. 9].

Русакова Е.В. розглядає інформаційний потенціал як сукупність інформаційних ресурсів і інформаційних систем, їхня максимальна можливість забезпечення своєчасною, повною інформацією, необхідної для прийняття управлінських рішень [12, с. 10]. А інформаційні ресурси розглядаються Русаковою Е.В. як сукупність економічної інформації й організаційних, нормативних, правових, технічних і програмних засобів, що забезпечують можливість збору, передачі, нагромадження, зберігання інформації, надання її користувачам відповідно до запитів у зручній формі, у певний термін і за застереженою ціною.

Однак, у вищезазначених визначеннях відсутній взаємозв'язок інформаційного потенціалу із системою управління і її цілями, тобто випадає ланка, що оцінює й забезпечує реалізацію інформаційного потенціалу відповідно до встановлених цілей підприємства. Це характеризує інформаційний потенціал як "ресурс", і не розглядає його характеристик з боку "резерву", "майбутнього розвитку" і "ефективного функціонування".

Цитович І.Н. під інформаційним потенціалом розуміє єдність способів, можливостей і характеристик інформаційної системи, що дозволяє ефективно використовувати інформаційні ресурси системи управління підприємством з метою прийняття управлінських рішень [14, с. 12].

Новаківський І.І. інформаційний потенціал розглядає як сукупність можливостей поліпшення інформаційного забезпечення системи управління підприємством шляхом обробки інформаційних ресурсів і оптимізації внутрішніх і зовнішніх інформаційних зв'язків з метою прийняття ефективних управлінських рішень [9, с. 36].

Краснокутська Н. С. інформаційний потенціал характеризує можливостями інформаційної бази вчасно й повно забезпечити підприємство достовірною вхідною, вихідною, нормативно-довідковою, оперативною інформацією для прийняття рішень у господарській діяльності підприємства й досягнення цілей його функціонування. [7, с. 17].

Данні дослідники, інформаційний потенціал розглядають у взаємозв'язку з інформаційною системою або з інформаційним забезпеченням підприємства, що

підтверджує процес формування інформаційного потенціалу контролінгу з метою ефективного управління.

Розглядаючи контролінг як інтеграцію інформаційної системи менеджменту й системи підтримки прийняття рішень, приведені визначення найбільш близькі до наших результатів дослідження, тому що також відображають ефективність використання інформаційних ресурсів і взаємозв'язок із системою управління підприємством.

Отже, **інформаційний потенціал контролінгу** – це максимальна здатність, можливість контролінгу за рахунок якісного та ефективного використання обробленої й сформованої сукупності ресурсних елементів і виконуваних функцій регулювати управлінські рішення керуючої системи й виводити діяльність підприємства на новий рівень розвитку й функціонування для досягнення цілей системи управління підприємством, необхідного режиму роботи в нестабільних ринкових умовах господарювання.

Виходячи з вищезазначеного, можна виділити наступні ресурсні елементи інформаційного потенціалу контролінгу:

інформаційні ресурси і можливості: мається на увазі своєчасно отримана доброякісна нормативно-правова, нормативно-довідкова та фактографічна інформація, а також можливості її отримання, збору, обробки та оцінки;

трудові ресурси і можливості: мається на увазі чисельність, склад співробітників і розподіл їх за центрами відповідальності, рівень продуктивності та якості праці, а також можливості їх підвищення;

інтелектуально - освітні ресурси і можливості: мається на увазі рівень освіти працівників та інтелектуального розвитку, досвід роботи, а також можливість підвищення кваліфікації та інтелектуального розвитку;

творчі ресурси і можливості, здібності: мається на увазі творчий підхід до справи, можливість реалізації інновацій;

організаційні засоби і можливості: мається на увазі раціональна організація структури відділів, їх роботи, часу, відпочинку, взаємоподчиненості співробітників, а також можливість оптимізації;

комунікаційні засоби і можливості: мається на увазі наявність інформаційної системи, організації документообігу, передачі інформації, а також можливість прискорення цих процесів;

нормативно - правові засоби і можливості: мається на увазі наявність засобів, що регламентують протікають процеси, права та обов'язки, етичні норми поведінки та співробітництва, а також можливості їх оптимізації;

управлінські засоби і можливості: мається на увазі наявність коштів з реалізації та розподілу управлінських функцій, обов'язків, відповідальності, а також можливості їх оптимізації;

техніко - програмні засоби і можливості: мається на увазі наявність облаштованих кабінетів, робочих місць, персональних комп'ютерів, програмного забезпечення, стільникового (мобільного) зв'язку, мобільних телефонів, інтернет-зв'язку і т.д., і можливості їх покращення.

Таким чином, результат функціонування контролінга, як інформаційно - регулюючої підсистеми управління підприємством, залежить від рівня виконання контролінгом регулюючої функції за допомогою інформаційного потенціалу.

Регулююча функція контролінга – це вплив системи контролінга на керуючу систему за допомогою сформованого інформаційного потенціалу з метою впливу на рівень ефективності вироблюваних управлінських рішень, стратегій і цілей виходячи з вихідної величини системи управління підприємством, внутрішніх, зовнішніх факторів середовища господарювання для забезпечення необхідного режиму роботи об'єкта управління, успішного й довгострокового функціонування підприємства.

Інформаційний потенціал контролінга повинен на якісно новому рівні вирішувати завдання інтеграції розрізнених процесів, які протікають на підприємстві в єдину логічно струнку систему, що забезпечує інформацією ланку управлінського апарата підприємства

для реалізації управлінських функцій, досягнення поставлених цілей, довгострокового й ефективного функціонування підприємства в кризових умовах господарювання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У зв'язку з вищесказаним, можна зробити наступні висновки:

– ціль статті – визначення сутності інформаційного потенціалу контролінгу, його ролі й значення в системі управління підприємством була досягнута: дане визначення інформаційного потенціалу контролінгу, яке характеризує максимальну здатність контролінгу регулювати управлінські рішення керуючої системи для досягнення цілей підприємства в нестабільних ринкових умовах господарювання; наведені елементи інформаційного потенціалу контролінгу, що буде обумовлювати, безсумнівно, і відповідний рівень якості управлінських рішень по досягненню поставлених цілей.

– важливою умовою здійснення всіх етапів циклу управління, є наявність контролінга, оскільки саме він, за допомогою регулюючої функції, сприяє підвищенню ефективності управління підприємством;

У зв'язку із цим особливу актуальність здобувають **перспективи подальших досліджень** інформаційного потенціалу контролінга, розробка, аналіз процесів формування інформаційного потенціалу контролінга з метою прийняття управлінських рішень, виявлення причин, що перешкоджають формуванню інформаційного потенціалу контролінга на підприємствах.

Список використаної літератури:

1. *Анискин Ю.П.* Планирование и контроллинг [Текст] / Ю.П. Анискин, А.М. Павлова. – 2-е изд. – М.: Омега-Л, 2005. – 280 с. 2. *Анташов В.А., Уварова Г.В.* Экономический советник менеджера [Текст] / В.А. Анташов, Г.В. Уварова. – Минск: Финансы, учет, аудит, 1996. – 320 с. 3. *Базась М.Ф.* Теоретико – методологічні засади внутрішньогосподарського (управлінського) обліку та контролінгу [Текст] / – М.Ф. Базась. – К.: МАУП, 2007. – 236 с. 4. *Брітченко І.Г.* Управління потенціалом підприємства [Текст] / І.Г. Брітченко. Донецький національний ун-т економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005 – 95 с. 5. *Давидович І.Є.* Контролінг [Текст] / І.Є. Давидович. – К.: Центручбової літератури, 2008. – 522 с. 6. *Контроллинг как инструмент управления предприятием* [Текст] / Е.А. Ананькина, С.В. Данилочкин, Н.Г. Данилочкина и др.; под общ. ред. Данилочкиной Н.Г. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 279 с. 7. *Краснокутская Н.С.* Потенциал

предприятия: формирование и оценка [Текст]: учебное пособие / Н. С. Краснокутская. – К.: Харьковский государственный университет питания и торговли, 2005. – 395 с. 8. *Майер Э.* Контроллинг как система мышления и управления [Текст] / – Э. Майер; Перевод с нем. Ю.Г. Жукова, С.Н. Зайцева; Под ред. [и послесл.] С.А. Николаевой – М.: Финансы и статистика, 1993. – 92 с. 9. *Новаківський Ігор Іванович.* Інформаційний потенціал системи управління підприємством [Текст] : Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук // І.І. Новаківський. – Львів: Національний університет “Львівська політехніка”, 2002. – 227 с. 10. *Петренко С.Н.* Контроллинг [Текст] / – С.Н. Петренко; К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. – 328 с. 11. *Райкин Е.С.* Теоретико-методические основы управления предприятием на основе стоимостного подхода: Автореферат. – С-П., 2006. – 50 с. 12. *Русакова Е.В.* Информационный потенциал промышленных предприятий: оценка, динамика, резервы повышения: Автореферат /СГЭУ. – Самара, 2006. – 25 с. 13. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой [Текст] / под общ. ред А.П. Градова. – Санкт-Петербург: Специальная литература, 1996. – 320 с. 14. *Цитович И.Н.* Развитие информационного потенциала системы управления организации: Автореферат. –М., 2004. – 24 с. 15. *Косинова Н.Н., Яркова И.В.* Концептуальные основы формирования системы стратегического управления на предприятиях, Экономические науки № 2(51), 2009 [Текст]: статья // Н.Н. Косинова, И.В. Яркова. – М.: ООО “24-Принт”, 2009. 16. *Пиріг Д.З.* Застосування інформаційних технологій в управлінні розвитком інноваційного потенціалу, Актуальні проблеми економіки [/ Пиріг Д.З. – К.: ТОВ “Лазурит-Поліграф”, 2010. – № 5(107). 17. *Строков М.М.* Информационно-аналитический аспект бизнес – модели управления на основе стратегического анализа, Экономические науки / М.М. Строков. – М.: ООО “24-Принт”, 2009. – № 2(51). 18. *Шлычков В.В., Кулиш С.М.* Методические рекомендации по организации работ по управлению ресурсным потенциалом предприятия, Экономические науки / В.В. Шлычков, С.М. Кулиш – М.: ООО “24-Принт”, 2009. – № 5(54).

ВАРФОЛОМЄЄВА Катерина Олександрівна – аспірантка Донецького національного університету економіки і торгівлі